

'אמר רב חסדא: רבי יהודה היא דתניא... רבי יהודה אומר תבן מותר חול אסור' — ואם תקשה אדרבה, לרבי יהודה האוסר לסוד עם חול, אין עושים כן, וכיצד משערים חול בכף סיד, דבר שאין רגילים לעשותו? ויש לומר שמוסיפים עמו גם תבן, ואז מותר. ועוד, דוקא לסוד הבית אסור, אבל כלים ושאר דברים מותר. ופשוט.

ובלאו הכי, לדעת כמה ראשונים, וכן כתבו פוסקים, מותר לסוד בסיד לבן כאשר משיירים אמה על אמה ללא סיד. (עפ"י שפת אמת ועוד.)

עוד בענין מחלוקת הראשונים, האם חיוב שיור אמה נאמר כאשר מסייד ומכייר, או הוא דין מוסף על האיסור לסייד ולכייר 'כבנין המלכים' — ע' במובא בבבא-בתרא ס:).

'אמר ליה מר בריה דרבינא לבריה: מי שמיע לך ביצה קלה מאי היא? אמר ליה ביעתא דצילצלא — מאי טעמא... אישתיק. אמר ליה: מידי שמיע לך בהא? [אמר ליה הכי] אמר רב ששת...' — כן מצינו כמה פעמים שאחר שנשתתק הנשאל, חזר ושאל את השואל: 'מידי שמיע לך בהא' והוא השיבו 'הכי אמר רב ששת...'. — ע' במה שכתב הר"ר מרגליות במחקרים בדרכי התלמוד וחדויותיו (עמ' 3. מאמר 'שתיקה לחכמים', ובהערה 3).

דף פא

'חפי פותחת' — ה'חף' הוא שן, זיו. ה'פותחת' — מנעול. וקובעים בו שיניים ובליות, והם 'חפי הפותחת'.

'אבנים של בית הכסא...' — התירו חכמים לטלטל אבנים כדי הנצרך לקינוח, ואף על פי שלא ייחדן לכך מאתמול. וכשם שהתירו איסור מוקצה משום כבוד הבריות, כך התירו את טלטולן בכרמלית, או להכניסן מכרמלית לרשות היחיד. (תוס' סוכה לו: ועוד.) ויש סוברים שלא התירו אלא לטלטל בחצר. (כן הביא הרמ"א שיב, א מרש"י כאן ומרבנו ירוחם.) והעיקר כדעה ראשונה. (כן נקט האליה-רבה, הביאו המשנ"ב שיב סק"ח.)

ושם כתב להחמיר ברשות הרבים שלנו, הגם שלדעת הרבה פוסקים דינו ככרמלית (וע"ש בשער הציון). ויש לעיין אם מותר להוליך ברה"ר דידן פחות פחות מד' אמות. שאעפ"י שברשות הרבים גמורה יש לאסור (כן הביא המאירי בסוף הסוגיא בשם 'יש מי שפוסק'), אפשר שברשות הרבים שלנו יש להקל בדבר, כי גם לדעת המתמירים להחשיבה כרה"ר, אין כאן איסור תורה.

ואפשר שלא התירו אלא בבית הכסא שלהם, שהיו מרוחקים, אבל הסמוכים לבית כגון שלנו — אסור, שהיה לו להכין מבעוד יום. ושמא כיון שבני הבית המרובים משתמשים בהם, והיו נוטלים את האבנים שהכין לו, מותר בכל אופן. (עפ"י תוס' סוכה לו: והפוסקים נקטו כפי הצד האחרון להקל. ע' באור הלכה שיב, א.)

אמנם בית הכסא המיוחד לו בלבד ולא לאחרים — כתב בהגהות אשר"י שלא התירו. וכן העתיק המגן-אברהם. (וכן יש לדייק מרש"י בע"ב ד"ה הכא. באור הלכה שיב, א.) ויש מקלים בוה. (לבוש, וכן צדד הא"ר. מובא במשנ"ב שם סק"ב.) ועוד התירו איסורי-דרבנן נוספים לצורך זה, כגון עקירת צרור שיש בו עשבים מהקרקע, [— 'תולש' דרבנן], משמוש בחרס כלאחר יד [משיר נימין; כותש או ממחק (רא"ש, הג"א)], וכדלהלן בגמרא.

והוא הדין לשאר מוקצה, כגון ליטול נייר חלק שמקפיד עליו, לצורך קינוח — כאשר אין לו נייר אחר. ויטול רק כפי הנצרך לו עתה. ואם הוא בית הכסא קבוע, מותר ליטול יותר מכדי הצורך המייד, כי הוא יכול לשמשו לאחר זמן או לאדם אחר. (ע' משנה ברורה שיב סק"ו; שמירת שבת כהלכתה כג,טז.)

א. בשש"כ שם כתב שאין להשתמש בנייר שכתוב עליו אותיות או ציורים, משום איסור 'מוחק'. ואם אין לו נייר אחר — מותר. ואם אין לו גם נייר כזה, יש מקום להקל אף לקרוע כלאחר יד נייר-טואלט מגליל, וישתדל לקרוע שלא במקום הניקוב.

ב. יש להדגיש שגם בבית הכסא קבוע לא התירו אלא 'כמלא יד', כלומר, הואיל ונצרך ליטול מוקצה, התירו ליטול כמה שנכנס בידו, לפי שהוא מועיל לאחר זמן. ומוזה משמע שלא התירו ליטול המוקצה בשביל שימוש עתידי, (כי אז היה מותר ליטול אף ביותר ממלא יד, כדין אבנים שהכינן לכך, שנוטל כמה שרוצה) אם אינו צריך עתה לכלום).

'מקורזלות' — התוס' (בפסחים מז: ובסוכה לז:) פרשו 'מקורזלות' — רכות, [ולא 'חדות' כפרש"י], שמתוך כך הן ראויות לקינוח.

'אסור למשמש בצרור בשבת כדרך שממשמש בחול... כלאחר יד' — רבנו חננאל מפרש [דלא כרש"י], שהכוונה כאן על משמוש האבן כדי להחליקה [ומשום איסור 'כותש' (רא"ש. וע' שער הציון שיב,כד) או 'ממחק' (הגהות אשר"י) או שנראה כמתקן כלי (רמב"ז)], ומותר לעשות כן כלאחר יד, כדי שלא יינזק.

'מדוכה קטנה של בשמים — אמר רב ששת: אם יש עליה עד מותר' — לפרוש רש"י, הנידון הוא משום איסור טלטול המדוכה. והקשה הר"ן הלא כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו לצורך גופו או מקומו, ואם כן מדוע תיאסר המדוכה ללא עד? וצריך לומר שהיא מוקצה מחמת חסרון כיס, [כמו קורנס של בשמים — קכג]. (מרומי שדה. וע' בחדושי רעק"א).

'ע"ב) אמר ליה: גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה' — (וערש"י; רעק"א; חדש האביב) — נתבאר בברכות יט-כ. וע"ש בנספח).

'הכי השתא?! התם... הכא...' — לשון 'הכי השתא' באה כתמיהה על השוואת דברים שיש לחלק ביניהם, והפירוש המילולי הוא 'האם כך עתה?' כלומר, וכי כאשר אמרת ענין זה שם, תאמרנו גם בענין הנוכחי שאנו דנים עליו כעת, והלא יש חילוק בין הנידונים. (בריית אברהם — מערכת ה, מ. מובא במגדים חדשים).

'אסור ליפנות בשדה ניר בשבת. מאי טעמא...' — מבואר, שאין איסור ליפנות בשדה ניר משום מזבל וחורש. ואפשר הטעם משום שנחשב כלאחר יד וגם אינו מכוי, ומותר מפני כבוד הבריות. (עפ"י חזו"א שביעית יח,ב. ע"ש).

וע' גם שלטי הגבורים עירובין צט. (לג: בדפי הרי"ף). וכן הוכיח בבאה"ל (שלו,ג) דלא כהתפא"י (כלכלת שבת 'הזורע') שכתב שלפי מה שאומרים כיום חכמי המחוקק אסור הדבר משום זיבול הקרקע.

'אלא דילמא נקיט מעילאי ושדא לתתאי ומיחייב משום דרבה...' — צריך לפרש שחוששים שמא יעשה כן במתכוין, אבל בשאינו מתכוין הלא מותר. (חדש האביב, כדרך שפרשו התוס' להלן קמא. ד"ה דילמא.

ובשדה של חברו, בלאו הכי אסור להיפנות, ואף בחול, משום דוושא. (כמבואר בגמרא, וכן פסק בשו"ע שיב, ט). אך יש לעיין אם חברו נותן לו רשות, או בשדה הפקר, שמא מותר אף בשבת, משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהואיל והשדה אינה שלו, אין לו כוונת יפוי ותועלת לשדה. אך אפשר שלא התירו משום כבוד הבריות במלאכה שאינה צריכה לגופה, שהיא חמורה משאר שבות, (כמו שכתב הר"ן לענין אמירה לנכרי). ועוד יש לומר, הואיל ולעתים עלול להגיע הדבר לידי חיוב חטאת, כאשר עושה כן בקרקע שלו, לתועלת יישור, לכך אסרו בכל אופן בשדה ניר. וכן יש לעיין בזמננו שאין הדרך לקנח באבנים, וסר החשש שמא יטול מלמעלה ויניח למטה).

'אמר רב פפא: שמע מינה מדריש לקיש, האי פרפיסא שרי לטלטולי' — ומשום מוקצה אין בו, כי לכך הוא עשוי, להניחו על שלחנו להריח בו, או בראש מטתו. (פסקי הרי"ד.

ואף לפי רב כהנא שפרפיסא אסור — דוקא בנקוב, אבל בעציץ שאינו נקוב — מותר, אם הוא מוכן לכך. וכ"ה ב'חדושי הר"ן'. ואולם בשלחן ערוך (שלו, ח) אסור להגביה מן הקרקע אף עציץ שאינו נקוב. ובארו האחרונים (ע' בהגר"א שם; רעק"א) טעמו, משום שיש דעות בין הראשונים שעץ אפילו אינו נקוב דינו כנקוב, ויש סוברים שבחרס אינו נקוב כנקוב, הלכך מחמיר בשניהם מפני הספק. ולפי זה, עציץ העשוי מחומר אטום שאין יניקה עוברת דרכו — יהא מותר להגביהו).

'אמרו אינהו מילתא — שריוהא' — כאן כתב רש"י שהצילו עצמם על ידי שם. ובחולין (קה:): כתב פירוש נוסף, שעשו זאת על ידי לחש מכשפות. וע' בשו"ת הרשב"א (ח"א תיג ד"ה וכן מותר), ובספרים המצויינים ב'יוסף דעת' סנהדרין סה סוף ע"ב — אם מותר להתרפאות ולהגן מפני הסכנה על ידי כישוף. וע"ע בשפת אמת ומאור ישראל כאן.

(יש שרמזו 'אמרו אינהו מילתא' — ראשי תבות של הפסוק 'מכשפה לא תחיה אני ה', ובכך ביטלו את כשפיה. ע' בספר בעל שם טוב על התורה — משפטים; עיר חנוך (לרה"ק מאלעסק, עמ' שלה) בשם המגיד מקוזניץ. וע"ע בהרחבה ב'מגדים חדשים' כאן).

*

צשאלתי על הא דאמרו (ברכות סב.) 'לא ישוב ואחר כך ימשמש', וכן 'לא יקנח בחרס מפני כשפים' — מה ענין זה לזה? ובעובדא דההיא מטרוניתא דאמרה מה אעביד לכו דלא מקנחיתו בחספא ולא אכלתו יקרא מכישא דאסר גינאי וכו' — שאי אפשר לך לקרב אל השכל כלל;

ואני תמזה על תמיהתך בתמהך על דברים שהם חוץ לטבע, ואם כן היה לך לתמוה על ענין כשפים גופיהו...

ויותר היה לך לתמוה על דג רעמארא שאמרו עליו שבנגיעתו מעכב ומונע לספינה גדולה מלילך, אף שאינו רק זרת אורכו וזרת רוחבו כמו שאמרו החוקרים. ואם תכחיש זה, כמו כמה דברים שקצת מהחוקרים מציאת העולם כתובים ויש מכחישים, ומהם סלמנדריא שמכה באש, שקצתם מאריכים בענינו ויש מחולקים במציאתו ומקום מציאתו וטבעו וענינו ויש מכחישים

לגמרי, וכן מציאת דג המרדם יד הצד אותו, מכל מקום היה לך לתמוה על סגולות ופלאות הנמצאות בבעלי חיים וצמחים ודומים לאלפים ורבבות הנראים בכל יום... והלא אפילו בדברים שהם בכח מעשה ידי אדם, קצתם לצורך קיום העולם וקצתם להתענג, שנטע הקב"ה החכמה בלבם להמציא מלאכות ותחבולות, מכל מקום אין בכח שכל אדם שלא למדם ושלא הורגל בהם, לקרבם אל השכל, ואפילו היה חכם מופלג לא ישיג לא לא למד איך מהארץ יצא לחם ולבוש על ידי מלאכות הצריכות לו... כל שכן דברים שהם חוץ לטבע הן בקדושה הן בטומאה שהם למעלה משכל האנושי, זה מצד תוקף אורו וזהירותו שמחשיך עיני השכל המביטים בו, וזה מפני חשכותו ורוע סידורו והנהגתו בלי טעם ושכל הגון רק הכל מוכן לפרענות וקלקול הברואים.

ויתכן לומר שיותר שולטים במי שמקלקל הנהגתו ונמשך אחר תכונות מקולקלות ומדות רעות, שמצא מין את מינו, כענין זוגות למאן דקפיד (פסחים קי:) מפני שכל זוג ונפרד רע, ואין טוב רק היחיד המוחלט ב"ה...

וכן זה היושב בגילוי אחר וממשמש הוא נגד קו הצניעות אף שאין רואה, וכן דאכל ירקא וכו' ואינו ממתין לחתוך האגודה — הוא ממדת הזוללות. והמקנח בחרס — מפני שאינו מקנח יפה והוא סימן מזוהם, וכל שכן אם יש בו חידוד שבשעת סכנה טפי איכא למיחש לסכנתא. וכל אלה סברות בדויות, וסוף דבר שהם למעלה מן הטבע. ומכל מקום מפני שקבלו רז"ל אמיתתם הזוהירו עליהן, ולא חשו בכהאי גוונא לדרכי אמורי, כענין שאמרו (לעיל טז.) כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי, אף דלא חששו לדברי ההוא מטרוניתא בירקא מכישא, מפני שלא קבלו אמיתתו, ויש לומר בו דקפיד קפדינן בהדיה, לכן אין לחוש לו. (תשובת חות יאיר רלג.)

דף פב

'מאי טעמא לא שכיחת קמיה דרב חסדא דמחדדן שמעתיה' — וכן אמרו על רב חסדא בעירובין סז. שהוא חריף ומפולפל. וע"ע במובא בברכות מז.

'אמר ליה: מאי איזיל לגביה דכי אזילנא לגביה מותיב לי במילי דעלמא... אמר ליה: הוא עסיק בחיי דברייתא ואת אמרת במילי דעלמא?! כל שכן זיל לגביה' — 'פירוש, ואם כן אינו שיחה בטילה, והיא דברי תורה שנאמר בה כי היא חייכם, כי כל החיות של האדם הוא מדברי תורה, וע"כ גם זה דברי תורה, ובבבא קמא (ק ר"א) והודעת להם — זה בית חייהם. פירש"י: אומנות, שהאומנות חיותו של האדם, אם כן הוא ממש דברי תורה, דלכן ציוה והודעת להם, שזהו לימוד דברי תורה...'. (מתוך דובר צדק עמ' 153)

'רב הונא אמר: מקנח בצרור ואין מקנח בחרס. ורב חסדא אמר: מקנח בחרס ואין מקנח בצרור... תרגמא רפרם בר פפא קמיה דרב חסדא אליבא דרב הונא: באוגני כלים' — ומשמע שלכשפים אין רב הונא חושש אלא משום סכנת פציעה, ולכך מותר באוגני הכלים. ורב חסדא שאמר מקנח בחרס, מתיר אף בחרס שלא מאוגני הכלים — וחולק על רבי יוחנן דלעיל שאסר לקנח בחרס ('חדושי הר"ן').

מג' ואחר כך הוריד החפץ למטה, אבל בתוס' בעירובין (צח: ד"ה נימא) מבואר שאם היה החפץ למעלה מג' והורידו — צריך הנחה על גבי משהו (עפ"י חזו"א סב, ד ועע"ש בסק"ו כג; שו"ת בית זבול ח"ב כ, יט ואילך).

אין חיוב בהוצאות שני חצאי-שיעור אלא בהעלם אחד, אבל בשני העלמות — אין החצאים מצטרפים לחיוב (וכדעת חכמים האומרים יש ידיעה לחצי שיעור, וכן הלכה, אבל לרשב"ג — חייב). רבי יוסי אומר: אפילו בהעלם אחד אינו חייב אלא כשהוציא לרשות אחת, (ר"ח ורבנו תם גורסים: מרשות אחת. אבל הנחה אין צריך ברשות אחת), אבל אם מפרידה רשות אחת ביניהם — פטור. [לרבה: כגון רשות היחיד המפסקת בין שתי רשויות הרבים. לאביי: אף כרמלית. לרבא: אף פסל (= חתיכת עץ. גבוה עשרה טפחים ואינו רחב ד', או רחב ד' ואינו גבוה עשרה, ואפילו דינו כרשות הרבים, שהרבים מכתפים עליו. תוס'].

א. הרמב"ם (שבת יח, כד) פסק כרבי יוסי וכרבה. והריא"ז פסק כרבא. יש לדייק מרש"י שהפסק הרשויות צריך להיות לכל רוחב הרשות, אבל בלאו הכי, נחשבת רשות אחת [הגם שבגטין נחשבת רשות נפרדת גם באופן זה] (עפ"י שפת אמת).
ב. רש"י נקט שקרפף יותר מבית סאתים דינו ככרמלית ואינו מפסיק לדעת רבה. ואין הדבר מוסכם, שהרי מן התורה הוא רשות היחיד גמורה, והזורק לתוכו מרשות הרבים חייב חטאת (ע' רעק"א: תוספות שבת שמו, ח; שו"ת בנין ציון — החדשות, קנד. וראה בבאור דברי רש"י בברכת מרדכי ח"א לא, י).

ג. השפת-אמת צדד שמא לרבי יוסי, המוציא כגרוגרת לרשות זו וחזר והוציא כגרוגרת לרשות נפרדת, אפילו בהעלם אחד — חייב שתיים. ולכאורה נראה מסברה שאין חילוק חטאות בשינוי המקומות, [ובודאי באופן ששגג בעצם איסור הוצאה] והלא לעיל (עב:). הוצרכו לימוד מיוחד לחילוק חטאות, ומנין ללמוד חילוק באותה מלאכה, אלא רק לענין צירוף שתי פעולות לחיוב, אמר רבי יוסי שאין מצרפים אלא כשהשיעור השלם מונח ברשות אחת, שאם לא כן, אין כאן צורת מלאכה.

דפים פא — פב

- קיא. א.** החף והפותחת — האם הם מקבלים טומאה?
ב. הנפנה לנקביו בשבת בחצר ובבקעה — במה יקנה את עצמו ובמה לא יקנה?
ג. אלו הלכות נוספות נאמרו בסוגיא לנפנה בשבת?
ד. אלו הנהגות בריאות ושמירה נאמרו בסוגיא בנוגע לבית הכסא?
ה. האם מותר בשבת להגביה מן הקרקע גוש עפר או עציץ נקוב שיש בהם עשבים, או להניחם על גבי קרקע? ומה דין התולש אותם עשבים?
ו. מהו שיעור חיוב של הוצאת חרס בשבת?
א. חפי פותחת (= שינים שבמנעול, שלא נקבעו בו) טהורים.
לרש"י, החפים עשויים מעצם, וטהורים מפני שאינם ראויים לכלום. לתוס' ורמב"ן, עשויים ממתכת, ואף על פי שראויים קצת ליתגן בפותחת, טהורים משום גולמי כלי מתכות.
קבעם בפותחת — טמאים. ואם היא פותחת של דלת הבית — טהורים, שכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע.

א. לרש"י, הפותחת כשלעצמה טמאה, ואפילו היא של עץ, לפי שיש לה בית קיבול, לקבל המפתח. לתוס' ורמב"ן, אין זה נחשב 'בית קיבול' [מאחר והמפתח אינו עשוי להיטלטל על ידו], אלא החף שהוא עשוי ממתכת, הוא הגורם טומאה לפותחת, וכרבי נחמיה שהולך אחר התשמיש שבכלי ולא אחר המעמיד [אבל לחכמים טהורה כדן פשוטי כלי עץ]. הפותחת (= מנעול) טמאה גם לפני שנקבעה בתיבה. (שהמנעול יש לו תשמיש בפני עצמו, ונחשב ממשמי אדם ולא משמשי כלים. ע' חזו"א כלים יז, יז). ואעפ"כ אם היא מיועדת לדלת הבית — טהורה, מפני שעל דעת כן נעשית מתחילתה, לצורך דבר המחובר לקרקע. תוס' הרי"ד.

ב. פותחת של כלים הבאים במדה (כלים המכילים יותר מארבעים סאה) — נראה שהיא טמאה, ואינה נטהרת משום 'המחובר לטהור טהור'. ואפשר אף הכלי טמא כל עוד הפותחת קבועה בו (עפ"י חזו"א איש כלים טו, טז). ואין סתירה לכך מדברי התור"ד כאן, כי מה שכתב שפותחת הכלי הבא במדה טהורה, היינו לפי ההנחה שהעלה שאין לפותחת טומאה בפני עצמה, אבל לפי מה שהוכיח שאין הדבר כן, יתכן ונשארת בטומאתה גם אם קבעה בכלי הבא במדה).

ב. התירו חכמים לטלטל אבנים בחצר (רש"י. או בשאר כרמלית. תוס' סוכה לו: ויש חולקים) כדי הצורך לקינוח; רבי יוסי אומר: שלש אבנים, כזית כאגוז וכביצה. רבי מאיר אומר: שלש אבנים מקורולות שכל אחת כאגוז. רבי יהודה אומר: כביצה. רבי שמעון ברבי יוסי אומר משום אביו: מלא היד. וכן נמנו וגמרו חכמים בבית המדרש, מלא היד.

רש"י: כמה שנכנס בכף ידו, שלשה אבנים גדולות, או ארבעה וחמשה. רא"ה: שלש אבנים שכל אחת גדולה כמלא היד.

רבי ינאי אומר: אם יש מקום קבוע לבית הכסא (שאם ישתירו לו ערביית יקנח בהן שחרית) — מכניס לשם מלא היד, ואם לאו — כהכרע. (רש"י: כשיעור האמצעי דהיינו כאגוז. רבנו תם (כגרסת ר"ח): כגודל רגל מדוכה קטנה של בשמים. וכן נפסק בשלחן ערוך).

רגב אדמה שהוא קרוב להתפורר — אסור לטלטלו לקינוח, שאינו ראוי לכך. (רב יהודה).

אמר רב ששת: אבן שמלאכתה לאיסור, כגון מדוכה קטנה (לפרש"י ור"ה), אם יש עליה עד (= סימן והוכחה) שהיא משמשת לקינוח — מותר לקנח בה.

לגרסת רבנו חננאל מדובר על אבן גדולה מכביצה, או על כמות אבנים גדולה ממלא יד, שמותר לייטלן לקינוח הואיל ויש עליהן עד, הריהן מוכנות לכך (וכן הסכימו רבנו תם והרמב"ן).

ירדו עליה גשמים וניטשטשה — אמר רב יוסף: אם היה רישומה ניכר מותר (שעדיין לא בטלה הכנתה. רש"י).

הרי"ף פרש שהנידון הוא כשטבעה בקרקע מחמת הגשמים, וכל עוד רישומה ניכר, אין לחוש מליטלה שמא יהא כסותר או כטוחן.

וכן התירו להעלות לגג אבנים לצורך קינוח, (ואין חוששים לטירחה יתירה. רש"י. ואעפ"י שהיה יכול בקלות להכניסן מאתמול. תוס') — משום כבוד הבריות התירו חכמים איסור טלטול דרבנן.

יש אומרים שבבית הכסא הקבוע לו בלבד, לא התירו לטלטל לשם אבנים בשבת, שהרי היה לו להכניסן שם מבעוד יום. ורק אם קבוע גם לאחרים התירו, כי אז אינו נחשב קבוע לו, שמא יימצא שם אחר, ויצטרך לילך למקום אחר. עפ"י הגהות אשר"י, ומובא במג"א. ויש מקלים (לבוש ועוד).

והתוס' (בסוכה לו: צדדו לומר שבבית הכסא הקבוע ומיוחד לבני הבית והוא סמוך לבתים

כגון שלנו, לא התירו לטלטל, כי היה לו להכין מבעוד יום. ואולם הפוסקים נקטו להקל (ע' משנ"ב ובאה"ל שיב, א).

ריש לקיש אומר: מותר לקנח בצרור שעלו בו עשבים, [שאף על פי שיתכן ויתלוש אותן בשימוש, דבר שאין מתכוין מותר, וכרבי שמעון. ואעפ"י שמגביה את הצרור עם העשב מן הקרקע, אינו נחשב משום כך ל'תולש' ממש, והתירו חכמים לצורך זה].

ולפי דיחוי הגמרא בגטין (ז): יש לומר שהוא 'תולש' מדאורייתא ואסור (עפ"י תוס'). וכן משמע מדברי הרמב"ם (שבת ה, ד, ובמגיד משנה).

היו לפניו צרור וחרס — רב הונא אומר: מקנח בצרור ולא בחרס [משום סכנת פציעה או כשפים. ואולם באוגני כלים שהם חלקים ואינם מקרעים את הבשר — יקנח בהם], ורב חסדא אומר: מקנח בחרס (לפי שיש עליו תורת 'כלי'. ואינו חושש לפציעה, דלא כרבי יוחנן דלעיל. 'חדושי הר"ן') ואין מקנח בצרור.

הרי"ף פסק מקנח בחרס ולא בצרור, ודוקא בחרס של אגני הכלים.

היו לפניו צרור ועשבים (מחוברים. רש"י. ברי"ף הגרסה: עלים) — נחלקו רב חסדא ורב המנונא האם יקנח בצרור ולא בעשבים (כי העשבים חותכים את הבשר, ואפילו הם לחים (הג"א; 'חדושי הר"ן'). ורבותינו מפרשים משום תלישה. רש"י), או בעשבים [בעודם מחוברים, ובלחים ולא ביבשים, משום סכנת פציעה].

פסק הרי"א² לקנח בעשבים, שגם אם ייתלשו — דבר שאין מתכוין מותר. ואולם עשבים לחים ביותר שאי אפשר שלא יתלוש בקינוחו — אסור. וכן ביבשים אין לקנח משום סכנה.

ג. אמר רבא: אסור למשמש בצרור בשבת (לפתיחת נקביו. רש"י) כדרך שמשתמש בחול (משום השרת נימין, אבל התירו לעשות זאת כלאחר יד (כגון אוזח צרור בשתי אצבעות. רש"י).

רבנו חננאל מפרש 'למשמש' — להחליק הצרור כדי שלא ישרט את בשרו, והנידון הוא משום כתישה (רא"ש) או משום ממוח (הג"א).

אמר רב הונא: אסור לפנות בשדה ניר בשבת, שמא יטול צרור מעל גבשושית ויניחנה במקום גומא, ונמצא משהו הקרקע והרי זו תולדת 'חורש'.

ובשדה ניר של חברו בכל אופן אסור, משום שמזיק לה בדריכתו (פוסקים).

אסור לקנח בחרס חד [בחול ובשבת], ואעפ"י שמשום השרת נימין אין לחוש (לרבי שמעון) משום שאינו מתכוין, אסור הדבר מצד סכנה. (רבי יוחנן. אבל רב חסדא חולק. 'חדושי הר"ן').

'אבל במקום או באדם שאין לחוש לכך — מותר' (מאירי).

הלכה נוספת, ע"ע בביצה לב.

ד. עשרה דברים מביאים את האדם לידי תחתונות, ואלו הן: האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים ומוריגי בהמה בלא מלח ושדרו של דג ודג מליח שלא בישל כל צורכו והשותה שמרי יין, והמקנח בסיד ובחרסית והמקנח בצרור שקינח בו חברו, [ודוקא בלח, ובאותו צד, אבל ביבש או בצד אחר או בדבר שהוא עצמו קינח — אפשר]. ויש אומרים אף התולה עצמו בבית הכסא (יותר מדאי).

[וכן הישיבה המרובה קשה לתחתונות. כתובות קיא. וכן כעס קשה לתחתונות. ע' נדרים כב.].

אסור לקנח בחרס חד, משום סכנת פציעה או כשפים, אבל באוגני הכלים, שהם חלקים — מותר.

אמר רב חסדא: הנכנס לבית הכסא, לא ישב במהרה בחווק, ולא יתאמץ יותר מדי, שמא יינתקו שני הכרכשת.

המקנה בדבר שהאור שולטת בו — שניו התחתונות נושרות. [ואין בכלל זה עשבים לחים, כנ"ל]. הנצרך לפנות ואינו נפנה — רב חסדא ורבינא, אחד אמר: רוח רעה שולטת בו (רש"י: ריח הפה). ואחד אמר: רוח זוהמא (כל גופו מזוהם). הנצרך לנקביו ואוכל, דומה לתנור שהסיקוהו על גב אפרו, וזו היא תחלת רוח זוהמא.

הוצרך לפנות ואינו יכול — אמר רב חסדא: יעמוד וישב יעמוד וישב. רב חנן מנהרדעא אמר: יסתלק לצדדין (— ילך לזווית אחרת ויבדוק. רש"י). רב המנונא אמר: ימשמש בצרור באותו מקום. וחכמים אמרו: יסיח דעתו מדברים אחרים. אמר רב ירמיה מדיפתי: ראיתי לאותו ישמעאלי, שעמד ונתישב עמד ונתישב עד ששפך כקדרה.

שנו חכמים: הנכנס לסעודת קבע (וגנאי הוא לו אם יצטרך לעמוד מן הסעודה ולפנות. רש"י. וגם משום רפואה. ריטב"א) — יהלך עשר פעמים ארבע ארבע אמות / ארבע פעמים עשר עשר אמות, ונפנה ונכנס וישב במקומו.

ע"ע ברכות סב.

ה. גוש עפר או עציץ נקוב, שיש עליהם צמחים — היה מונח על גבי קרקע והניחו על גבי יתדות — חייב משום 'תולש'. (פירוש: מכת מרדות, אבל אינו איסור תורה. עפ"י רש"י ותוס'). היה מונח על גבי יתדות והניחו על גבי קרקע — חייב משום 'נוטע'.

גם בזה כתב בהגהות אשר"י שאינו אלא מדרבנן. ואולם המנחת-חינוך (מוסך השבת 'הזריעה' ב) צדד לומר שחייב מן התורה, שהרי הוא מוסיף בהצמחה, והלא כל הצמחה היא תולדה של 'זורע'.

ואולם התירו ליטול מהקרקע צרור שיש בו עשבים לצורך קינוח, כאמור.

לפי הדיחוי שאמרו בגטין (ז), אפשר שהעציץ באויר נידון כתלוש מן התורה, והמגביהו בשבת מן הקרקע חייב חטאת. ולא התירו זאת לצורך קינוח. עפ"י תוס'. וכן משמע מדברי הרמב"ם שנקט להלכה (שבת ח, ד ובמ"מ. וע' מנחת חינוך — מוסך השבת 'הקוצר' ד; הר צבי כאן; דבר אברהם ח"א כה, ג; שיעורי ר' שמואל גטין ז סע"ב; שבט הלוי ח"ז צה; בית ישי יז, עמ' סח). משמע שאם הפסיק יניקתו לגמרי, כגון בעץ או בבגדים — שייך בו תלישה ונטיעה מן התורה. הגהות אשר"י.

התולש עשבים מעל גבי צרור — חייב חטאת, כי תולשם ממקום גדולם (ריש לקיש).

ו. חרס — כדי ליתן בין פצים לחברו — דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר: כדי לחתות בו את האור [מיקידה גדולה]. רבי יוסי אומר: כדי לקבל בו רביעית. [והוא שיעור קטן משל רבי מאיר].

פרק תשיעי; דפים פב — פג

ק"ב. מהם דיני טומאות עבודה זרה ומשמשיה; זב ונדדה; שרץ; נבלה; מת; לענין —

א. מקור הדין, מדאורייתא או מדרבנן.

ב. טומאת משא.

ג. היסט.